

Jasmina Markič *Sodobna kolumbijska proza*

Kolumbijci se radi pohvalijo, da so narod pesnikov, *Cachacos*, prebivalci glavnega mesta Bogote pa so še posebno ponosni na svojo hišo poezije sredi slikovitega kolonialnega središča La Candelaria, na dom največjega kolumbijskega pesnika Joseja Asuncióna Silve (1865–1896), začetnika hispanoameriškega modernizma in avtorja ene najlepših pesnitev v španskem jeziku *Nocturnos*. V Bogoti vam nihče ne bo pozabil povedati, da se prav tu govori najlepša španščina na svetu. In prav v tej španščini ustvarja eden največjih pripovednikov našega časa, nobelovec Gabriel García Márquez. V tej predstavitvi kolumbijske proze Garcíe Márqueza ne bomo predstavljali, Slovenci ga predobro poznamo po številnih prevodih njegovih del. Tudi drugega velikana kolumbijske književnosti dvajsetega stoletja, v svetu priznanega pesnika in pripovednika Alvara Mutisa ne, saj je v tej reviji že bil predstavljen.

Roman Garcíe Márqueza *Sto let samote* (1967) je mejnik v razvoju sodobnega kolumbijskega pripovedništva, je točka v kolumbijski literarni zgodovini, s katero se začeneja moderna kolumbijska proza. S tem romanom je kolumbijski pisatelj vstopil v tako imenovani hispanoameriški literarni boom v obdobju šestdesetih in sedemdesetih let, katerega predstavniki so bili poleg Garcíe Márqueza še Julio Cortázar, Ernesto Sábato, Carlos Fuentes, Mario Vargas Llosa. Čeprav je roman v nekem smislu zasenčil dela drugih kolumbijskih pisateljev in si prisvojil širok krog bralcev, je vendar spodbudil k pisanju in nastajanju številnih novih književnih del. Kolumbijska literatura se je obogatila, takrat je bilo natisnjenih več kot trideset pomembnih romanov, kolumbijsko pripovedništvo je dozorelo, pridobilo pri veljavi in postalo prepoznavna entiteta v okviru

hispanoameriške književnosti. Pisatelji, ki so se uveljavili v sedemdesetih in osemdesetih letih, so bili pripadniki dveh generacij: sodobniki Gabriela Garcíe Márqueza, rojeni v enakem obdobju kot nobelovec, ki so pisali v obdobju in senci booma (Manuel Zapata Olivella, Manuel Mejía Vallejo, Pedro Gómez Valderrama, Álvaro Cepeda Samudio), in generacija mlajših pisateljev, ki objavljajo v osemdesetih in devetdesetih letih in pripadajo tako imenovanemu postboomu (Plinio Apuleyo Mendoza, Fernando Soto Aparicio, Germán Espinosa, Albalucía Angel, Oscar Collazos, Fanny Buitrago, Fernando Cruz Cronfly, Luis Fayad, Gustavo Alvarez Gardezábala, Ricardo Cano Gaviria, Rafael Humberto Moreno-Durán, Jorge Eliécer Pardo, Andrés Caicedo, Marvel Moreno...).*

Sodobno kolumbijsko pripovedništvo ima nekaj skupnih značilnosti, ki jih lahko v grobem razdelimo na tri večje tematske sklope:

1. Tematika političnega nasilja se pojavlja v celotni kolumbijski literaturi, vendar je v novejših delih pridobila novo kakovost: grob realizem, pričevanja in kronike s to temo, značilni za petdeseta in delno za šestdeseta leta, so se umaknili bolj pretanjeni, ponotranjeni obravnavi te problematike. Politično nasilje, ki je nastalo v obdobju od 1948 do 1958 zaradi nesoglasij med glavnima strankama v državi (liberalno in konzervativno) in je pripeljalo do prave državljanske vojne, vojaškega puča in diktature, je osrednja tema romanov *La mala bora/Huda ura* (1961) Gabriela Garcíe Márqueza, *Cóndores no entierran todos los días/Kondorjev ne pokopavajo vsak dan* (1971) Gustava Alvareza Gardezábala, *Estaba la pájara pinta sentada en el verde limón/Sedela je pegasta ptica na zeleni limoni* (1975) Albalucía Angel, *Una y muchas guerras/Ena in mnogo vojn* (1985) Alonsa Aristizábala.

* Roman booma je bil roman jezika, kot je pokazal Emir Rodríguez Monegal. Roman postbooma pa ima veliko več referenčnosti, veliko bolj je povezan z užitek pripovedovanja, z anekdotičnostjo, s ponovnim pisanjem zgodovinskega, opirajoč se na zgodovinske diskurze, da bi ustvaril, kar Angel Rama imenuje zgodovinski kontradiskurz. Značilen pa je še splošno znan pojav pisateljic v Latinski Ameriki, tako po številu kot po kakovosti njihovih del. (Iz intervjuja z Diógenesom Fajardom Valenzuelo »Boom in postboom«, Razgledi, št. 18, 1997)

2. Iskanje osebne in kolektivne identitete s kritično rekonstrukcijo preteklosti, novim gledanjem na zgodovinske dogodke, iskanjem kulturnih korenin je spodbudilo nastajanje romanov, kjer se zgodovinska dejstva stapljajo s fiktivnim pripovednim svetom. Po eni strani se avtorji obračajo daleč v preteklost in se zatekajo k mitu. K tej skupini pripovednih del lahko uvrstimo romana Garcíe Márqueza *Cien años de soledad/Sto let samote* (1967) in *El otoño del patriarca/Patriarbova jesen* (1975) in romane *La otra raya del tigre/Druga tigrova črta* (1976) Pedra Gómeza Valderrame, *Changó el gran putas/Changó, veliki kurbir* (1982) Manuela Zapate Olivelle in *La tejedora de coronas/Pletilka vencev* (1983) Germána Espinose. Po drugi strani pa se mnogi avtorji kritično obračajo k bližnji preteklosti in jo prepletajo z osebnimi zgodbami: *Los días de la paciencia/Dnevi potrpljenja* (1976) Oscarja Collazosa, *Juego de damas/Igra dam* (1977) Rafaela Humberta Morena-Durána, *Años de fuga/Leta bega* (1979) Plinia Apuleye Mendoze in *Sin remedio/Brez rešitve* (1984) Antonia Caballera.

3. Nastajanje urbanega romana, za katerega je značilen kalejdoskopski pogled na svet, je težnja mnogih kolumbijskih sodobnih pripovednih del. Izhaja iz že tradicionalne dihotomije med civilizacijo in barbarstvom, značilne tematike v zgodnejši kolumbijski in hispanoameriški literaturi, ki se pojavlja tudi v sodobnih besedilih, vendar z drugačnim poudarkom. Gre za velemesta, kjer živijo nepregledne množice ljudi, kjer se človek kot posameznik zgublja, pogreza v anonimnost, samoto, izkoreninjenje, pomanjkanje ljubezni in duševno praznino. Velemesta s svojim nebrzdanim razvojem so podoba močno razdeljene družbe, kjer človek komaj preživi v vrtincu tehničnega napredka, hlastanja za denarjem in duševnega siromaštva. Razvoj te vrste pripovedništva teče vzporedno z gospodarskim razvojem Kolumbije, s kaotičnim nastajanjem velikih mest. Med najznačilnejša tovrstna pripovedna dela sodijo omenjeni romani Antonia Caballera, Rafaela Humberta Morena-Durána, Oscarja Collazosa, romani *Aire de tango/Melodija tanga* (1973) Manuela Mejíe Valleja, *Los parientes de Ester/Esterini sorodniki* Luisa Fayada

(1978), *Qué viva la música/Naj živi glasba* Andrésa Caiceda (1975) in še mnogi drugi.

Te tri osrednje tematske smernice v delih kolumbijskih pisateljev se med seboj prepletajo in stapljajo. Večina avtorjev išče hkrati drugačne izrazne možnosti, obnavlja pripovedni jezik, eksperimentira in asimilira nove pripovedne tehnike. To je značilnost vseh omenjenih pripovednikov, ki jih nekatere predstavljamo z navedbo njihovih najbolj znanih del, nekatere pa tudi s prevodi odlomkov njihovih romanov ali kratke proze.

Manuel Zapata Olivella (1920) je predstavnik tako imenovane črnske literature. Njegov najpomembnejši roman je *Changó el gran putas/Changó, veliki kurbir* (1982), temelji na tematiki iskanja kulturne identitete z obujanjem daljne in bližnje preteklosti. Delo je epopeja črne rase, obujanje kolektivnega spomina, ki prehaja iz roda v rod. Mrtvi in živi, bogovi in predniki afriških črncev, resnični in neresnični svetovi, življenje in smrt naseljujejo strani tega dolgega romana, ki obuja stare mite o izvoru črne rase, zgodovino afriških črncev, sužnje, na poti v novi svet, njihovo življenje na ameriških tleh, mešanje njihovih lastnih kulturnih vrednot z vrednotami drugih.

Manuel Mejía Vallejo (Jericó, Antioquia, 1923) piše kratko prozo, romane in eseje, je eden najuglednejših kolumbijskih pisateljev, sodobnik Garcíe Márqueza. Svoje pripovedi in romane umešča v svojo rojstno Antioquio na severozahodu Kolumbije. Njegovo najbolj znano delo je *El día señalado/Zaznamovani dan*, ki je bil preveden v več jezikov in za katerega je 1963. leta prejel nagrado Nadal. V romanu *Aire de tango/Melodija tanga* (1973), posvečenem velikemu interpretu tanga Carlosu Gardelu, opisuje nočno življenje v četrti Guayaquil v Medellín, uporablja pogovorni jezik in žargon nočnih lokalov. Zelo priljubljeno in po mnenju kritikov eno njegovih najboljših del je roman *La Casa de Las Dos Palmas /Hiša dveh palm* (1988), ki se dogaja v Balanduju, izmišljeni vasi v Antioquiji.

Pedro Gómez Valderrama (Bucaramanga, 1923), pravnik, novinar, diplomat in politik, je pisec mnogih esejev, poezije, kronik,

kratke proze in romanov. Njegovo najpomembnejše delo je roman *La otra raya del tigre/Druga tigrova črta* (1976), ki se dogaja v drugi polovici devetnajstega stoletja. Lik nemškega emigranta Gea Von Lengerkeja, avanturista in pospeševalca napredka na kolumbijskem vzhodu, ponese bralca v polstoletno zgodovino Kolumbije. Po svojem konceptu sodi – gre za znano dihotomijo med civilizacijo in barbarstvom – v devetnajsto stoletje, vendar je po zgradbi, jeziku in zasnovi moderen roman. *Druga tigrova črta* je eden velikih kolumbijskih romanov, ki obravnava zgodovinske, družbene in politične izvore Kolumbije.

Germán Espinosa (Cartagena de Indias, 1938), pripovednik, esejist, pesnik, univerzitetni profesor književnosti, prevajalec, novinar, diplomat, ki je daljša obdobja preživel v Latinski Ameriki, Afriki in Evropi, je avtor več pomembnih leposlovnih in strokovnih del (*Reinvención del amor/Ponovna iznajdba ljubezni*, 1974, *Los doce infiernos/Dvanajst peklov*, 1976, *Tres siglos y medio de poesía colombiana/Tri stoletja in pol kolumbijske poezije*, 1980, *El signo del pez/Znamenje ribe*, 1987, *Sinfonía desde el Nuevo Mundo/Simfonija iz novega sveta*, 1990, *La aventura del lenguaje/Pustolovščina jezika*, 1992, *Los ojos del basilisco/Oči baziliska*, 1992). Med najbolj znanimi je prav gotovo roman *La tejedora de coronas/Pletilka vencev* (1983), ki preteklost osvetljuje iz večplastne in kritične perspektive. Glavna junakinja Genoveva Alcocer z dolgim notranjim monologom obuja ključne dogodke iz preteklosti sedemnajstega in osemnajstega stoletja, medtem ko v Cartageni de Indias čaka v zaporu, da jo naslednji dan usmrtijo, ker jo je Inkvizicija obsodila čarovništva. Dela Germána Espinose so prevedena v mnoge tuje jezike (nemščino, italijanščino, francoščino, angleščino, kitajščino, korejščino).

Marvel Moreno (Baranquilla, 1939), pisateljica, ki že dalj časa živi v Parizu, objavlja kratko prozo in romane. Njen najbolj znani roman *En diciembre llegaban las brisas/Decembra piha vetrič* (1987) je bil preveden v več jezikov. Roman, ki izhaja iz iberske, kolonialne, karibske tradicije, je pripoved žensk o ženskah. Juna-

kinje so tri ženske iz preteklosti (babica, teta Eloísa, teta Irene) in tri ženske iz sedanjosti (Dora, Catalina, Beatriz), njihovih zgodb pa se spominja, jih pripoveduje in komentira skrivnostna pripovedovalka Lina. Kraj dogajanja je Baranquilla, mesto ob reki zelo blizu morja, kjer so tradicionalne navade še zelo ukoreninjene, kjer ima ženska podrejen položaj v družbi in se mora ukloniti volji očeta, moža, brata; mesto, kjer vlada močna družbena hierarhija, kjer so črnci in mulati manjvredni ljudje, mesto, kjer se je čas ustavil in si napredek le počasi utira pot.

Fernando Cruz Kronfly (Bugá, Valle del Cauca, 1943) je pravnik, pisatelj, univerzitetni profesor. Objavil je nekaj romanov: *Falleba* (1979), ki mu je prinesel nagrado Villa de Bilbao, *La Obra del Sueño/Delo sanj* (1984), zbirke kratke proze, roman *La ceniza del Libertador/Osvoboditeljev pepel* (1987), kjer ne gre le za Bolívarjevo biografijo, temveč za roman o eksistencialnih problemih človeka, za pripoved brodolomca, za zgodbo o propadu človeka, ki je osvobodil pet držav, osvajal in osvojil Ande, spoznal slavo in umrl poražen in pozabljen.

Gustavo Alvarez Gardezabal (Tuluá, Valle del Cauca, 1945) piše kratko prozo, romane, literarne kritike. Najbolj znana dela so *Cóndores no entierran todos los días/Kondorjev ne pokopavajo vsak dan* (1971), *El Bazar de los idiotas/Bazar idiotov* (1974) in *Dabeiba* (1978). Prvi roman se dogaja v obdobju političnega nasilja v novejši kolumbijski zgodovini in je bil preveden v številne tuje jezike. Tako prvi kot drugi roman sta doživela tudi upodobitev v filmu. Osrednje teme njegovih romanov so nasilje, smrt, homoseksualnost. Besedila so prežeta s posebnim humorjem in pikro satiro na račun družbenih odnosov v kolumbijski stvarnosti. Roman *El Divino/Božanski* (1986), ki ga kritiki imajo za njegovo najboljšo stvaritev, je zaradi izzivalne vsebine (spolna razuzdanost, homoseksualnost) povzročil prave polemike v javnosti in razklal bralstvo na dva dela, tiste, ki v romanu vidijo pomembno literarno delo, in tiste, ki menijo, da gre le za pornografijo. V romanu je s humorjem in pikrostjo prikazan še en žgoč problem kolumbijske družbe:

vprašanje preprodajalcev droge, malih in velikih šefov kartelov, ki si z uspešnimi posli pridobijo bajna bogastva in postanejo pravi lastniki celih območij, gospodarji krajev, kjer počno, kar se jim zahoče.

Fanny Buitrago (Baranquilla, 1945) piše romane in kratko prozo. V njenih delih se prehod z mitično-simbolične ravni na zgodovinsko-realno kaže v junakih, ki se selijo iz ruralnega v urbani svet. Dejanje v romanu *Cola de zorro/Lisičji rep* (1970) poteka hkrati v Bogoti in na karibski obali. Fanny Buitrago je tudi avtorica romanov *La casa del arco iris/Hiša mavrice* (1986), *Señora de la miel/Gospa medu* (1993), zbirke kratke proze *La otra gente/Drugi ljudje* (1973), *Los amores de Afrodita/Afroditine ljubezni* (1983), *Libranos de todo mal/Reši nas vsega zla* (1989) in gledaliških del. Nekatera njena dela so bila prevedena v francoščino, angleščino, portugalsščino in nemščino.

Rafael Humberto Moreno-Durán (Tunja, 1946) piše eseje, romane, kratko prozo in razprave. Dolga leta je živel in pisal v Barceloni. Njegovo najbolj znano delo je trilogija *Femina suite* (1969–1982), kjer je ženska v središču pripovedne osi. S pretanjenim humorjem in kritiko pisatelj obravnava družbeno in politično stvarnost Kolumbije v sedemdesetih letih. Njegov roman o diplomaciji, prežet s humorjem in ironijo, *Los felinos del Canciller/Mačke zunanjega ministra* je bil finalist za nagrado Nadal 1987.